

ตัวแบบนวัตกรรมการจัดการระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกลไกการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้:

กรณีศึกษาเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย

A Management Innovation Model for Urban Business Ecosystems through
Knowledge Exchange Mechanisms: Evidence from Learning Cities in Thailand

ไพพนธ์ ธนเลิศโสภิต, แพชญาวาส ศรีชัย*

Paipan Thanalerdsopit, Pachernwaat Srichai*

คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่

128 ถนนห้วยแก้ว ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300 ประเทศไทย

Faculty of Business Administration and Liberal Arts,

Rajamangala University of Technology Lanna, Chiang Mai

128 Huay Kaew Road, Chang Phueak Sub-district, Mueang District, Chiang Mai Province 50300,

Thailand

รับบทความ: 20 เมษายน 2569 ปรับปรุงบทความ: 13 สิงหาคม 2569 ตอรับตีพิมพ์บทความ: 28 สิงหาคม 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์กลไกการส่งเสริมระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของพื้นที่ต้นแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย 2) พัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการจัดการระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกลไกการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และ 3) นำเสนอข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์และนโยบายสำหรับการยกระดับระบบนิเวศธุรกิจเมืองอย่างยั่งยืน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 40 คน จาก 4 ภาควิชา ได้แก่ ภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ สถาบันการศึกษา และชุมชน ในพื้นที่เมืองต้นแบบ 10 เมือง เมืองละ 4 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา การสังเคราะห์เชิงองค์ความรู้ และการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า เมืองแห่งการเรียนรู้ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานเชิงปัญญาในการขับเคลื่อนระบบนิเวศธุรกิจเมือง ผ่านกระบวนการสร้าง แบ่งปัน บูรณาการ และใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ของภาคีสี่ประสาน ตัวแบบนวัตกรรม

* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ

อีเมล: pachernwaat@rmutl.ac.th

การจัดการที่พัฒนาขึ้น แสดงให้เห็นการเปลี่ยนผ่านจากการบริหารโครงการแบบแยกส่วนไปสู่การจัดการระบบนิเวศธุรกิจเมืองที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล องค์กรความรู้ และเครือข่ายความร่วมมือ ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ที่สำคัญ ได้แก่ การเกิดกลไกกลางระดับประเทศ การพัฒนาศูนย์ข้อมูลเมือง แพลตฟอร์มการเรียนรู้ ฐานข้อมูลความรู้ และแฟมข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงหลักฐาน การยกระดับขีดความสามารถผู้ประกอบการผ่านกลุ่มการเรียนรู้และการเกิดโมเดลธุรกิจใหม่ ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์และนโยบาย ได้แก่ การจัดตั้งหน่วยงานกลางและการพัฒนากฎหมายพื้นที่เรียนรู้ การบูรณาการระบบข้อมูลผ่านความร่วมมือแบบภาคีสี่ประสาน การพัฒนาแพลตฟอร์มที่เข้าถึงง่ายและการยกระดับทุนวัฒนธรรมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล

คำสำคัญ

นวัตกรรมจัดการ วิศวกรรมความรู้ การบริหารเมืองชาญฉลาด ระบบนิเวศธุรกิจเมือง เมืองแห่งการเรียนรู้

Received: April 20, 2026

Revised: August 13, 2026

Accepted: August 28, 2026

Abstract

This study aimed to: 1) analyze mechanisms for promoting urban business ecosystems through knowledge exchange processes in pilot learning cities in Thailand; 2) develop a management innovation model for urban business ecosystems through knowledge exchange mechanisms; and 3) propose strategic and policy recommendations for sustainably enhancing urban business ecosystems. A qualitative research methodology was employed. Data were collected from 40 key informants representing four stakeholder groups: government or local administrative organizations, business sectors, educational institutions, and communities across 10 pilot cities, with four informants from each city. Data were analyzed using content analysis, knowledge synthesis, and triangulation. The findings revealed that learning cities function as intellectual infrastructure for driving urban business ecosystems through the creation, sharing, integration, and utilization of knowledge among Quadruple Helix stakeholders. The developed management innovation model demonstrates a transition from fragmented project-based administration toward urban business ecosystem management driven by data, knowledge, and collaborative networks. Key empirical outcomes include the emergence of a national coordinating mechanism, the development of urban data hubs,

learning platforms, knowledge databases, and policy decision-support dashboards for evidence-based decision-making. The study also found that learning clusters contribute to enhancing entrepreneurial capabilities and fostering new business models. Strategic and policy recommendations include establishing a central coordinating agency, developing legal frameworks for urban learning spaces, integrating data systems through Quadruple Helix collaboration, creating accessible learning platforms, and upgrading cultural capital through digital technology.

Keywords

Management Innovation, Knowledge Engineering, Smart City Governance, Urban Business Ecosystem, Learning City

บทนำ (Introduction)

การเปลี่ยนผ่านของเศรษฐกิจโลกในศตวรรษที่ 21 ได้เคลื่อนตัวจากระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมสู่เศรษฐกิจฐานความรู้ที่มีความสำคัญกับนวัตกรรม ทักษะ และความสามารถในการเรียนรู้ขององค์กรและพื้นที่ (Florida, 2002, 12-25) ภายใต้บริบทดังกล่าว เมืองมิได้เป็นเพียงหน่วยทางภูมิศาสตร์หรือการปกครองอีกต่อไป แต่ได้กลายเป็นหน่วยการแข่งขันเชิงกลยุทธ์ที่ต้องสร้างความได้เปรียบเชิงกลยุทธ์ผ่านการจัดการองค์ความรู้ เครือข่ายความร่วมมือ และโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญา (Porter, 1998, 45-60; Komninos, 2015, 110-125) แนวคิดการแข่งขันเชิงพื้นที่จึงเน้นว่าศักยภาพของเมืองขึ้นอยู่กับความสามารถในการประสานทรัพยากร ความรู้ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าสู่ระบบนิเวศเศรษฐกิจที่มีพลวัต

ในประเทศไทย การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) ตามแนวทางของ UNESCO ได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องในฐานะเครื่องมือพัฒนาทุนมนุษย์และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2017, 2-8) อย่างไรก็ตาม ภายใต้แรงกดดันของเศรษฐกิจดิจิทัลและการแข่งขันระดับภูมิภาค ประเด็นสำคัญไม่ได้อยู่ที่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว แต่คือนวัตกรรมการจัดการที่จะเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ให้กลายเป็นกลไกเชิงกลยุทธ์เพื่อยกระดับระบบนิเวศธุรกิจเมืองและความสามารถในการแข่งขันอย่างเป็นรูปธรรม

แม้วรรณกรรมด้านเมืองแห่งการเรียนรู้และระบบนิเวศธุรกิจจะมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง แต่จากการทบทวนวรรณกรรมยังพบช่องว่างสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. ช่องว่างเชิงทฤษฎี พบว่างานศึกษาส่วนใหญ่มักเน้นผลลัพธ์ทางสังคมและการศึกษามากกว่าการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบกับทฤษฎีการจัดการเชิงกลยุทธ์และความสามารถเชิงพลวัตของเมือง (Teece, 2007, 1319-1350) อีกทั้งงานศึกษาจำนวนมากยังมุ่งอธิบายเมืองแห่งการเรียนรู้ในมิติการศึกษา การเรียนรู้ตลอด

ชีวิต หรือการพัฒนาสังคม มากกว่าการเชื่อมโยงเมืองแห่งการเรียนรู้กับทฤษฎีระบบนิเวศธุรกิจ นวัตกรรม การจัดการ และความสามารถเชิงพลวัตของเมืองอย่างเป็นระบบ

2. ช่องว่างเชิงระเบียบวิธี งานวิจัยที่ผ่านมาโดยมาก มักศึกษารายเมืองหรืออธิบายผลการดำเนินงานเชิงพรรณนา แต่ยังขาดการสังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบข้ามเมือง และยังมีการใช้กรอบวิศวกรรมความรู้ เช่น การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และ CommonKADS อย่างจำกัดในการอธิบายกลไกการแปลงองค์ความรู้ไปสู่ผลลัพธ์เชิงเศรษฐกิจหรือการเชื่อมโยงห่วงโซ่มูลค่าได้อย่างไร Audretsch (2007, 65-70)

3. ช่องว่างเชิงนโยบายและการปฏิบัติ เมืองจำนวนมากยังเผชิญปัญหาการดำเนินงานแบบแยกส่วน การพัฒนาโครงการระยะสั้น การใช้ข้อมูลไม่ต่อเนื่อง และการขาดกลไกกลางที่สามารถเชื่อมโยงภาค รัฐ มหาวิทยาลัย ภาคธุรกิจ และชุมชนให้ร่วมสร้างคุณค่าในระบบนิเวศธุรกิจเมืองได้อย่างยั่งยืน เพื่อเสนอเป็นโมเดลเชิงระบบในระดับชาติ (OECD, 2016, 12-20)

จากช่องว่างดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงตั้งคำถามหลักว่า กลไกเมืองแห่งการเรียนรู้และกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้สามารถยกระดับระบบนิเวศธุรกิจเมืองได้อย่างไร และสามารถพัฒนาเป็นตัวแบบนวัตกรรมจัดการที่อธิบายการเปลี่ยนผ่านจากการบริหารโครงการแบบแยกส่วนไปสู่การจัดการระบบนิเวศธุรกิจเมืองที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล องค์ความรู้ และความร่วมมือได้อย่างไร การศึกษานี้คาดว่าจะสร้างคุณค่าใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ โดยการเชื่อมโยงแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ เข้ากับระบบนิเวศธุรกิจและการกำกับดูแลเชิงความรู้ ด้านระเบียบวิธี โดยการประยุกต์ใช้การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และ CommonKADS เพื่อวิเคราะห์กลไกเชิงระบบของเมือง และด้านนโยบาย โดยการนำเสนอแนวทางการออกแบบกลไกการจัดการเมืองที่ช่วยแปลงทุนความรู้ ทุนวัฒนธรรม และทุนเครือข่ายให้เป็นขีดความสามารถทางเศรษฐกิจ ความยืดหยุ่น และความยั่งยืนของเศรษฐกิจท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ (Research Objectives)

1. เพื่อวิเคราะห์กลไกการส่งเสริมระบบนิเวศธุรกิจเมืองของพื้นที่ต้นแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ 10 เมืองในประเทศไทย
2. เพื่อพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมส่งเสริมระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกลไกการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้
3. เพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์และนโยบายการส่งเสริมระบบนิเวศธุรกิจเมืองแห่งการเรียนรู้

ทบทวนวรรณกรรม (Literature Reviews)

เพื่อให้เห็นถึงรากฐานทางทฤษฎีและนวัตกรรมจัดการที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องออกเป็น 6 ส่วนหลัก ดังนี้

2.1 เมืองแห่งการเรียนรู้ในฐานะการกำกับดูแลเชิงความรู้ (Learning City as Knowledge-Based Governance)

แนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ได้พัฒนาจากการเป็นกรอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ไปสู่การเป็นกลไกเชิงสถาบันที่สนับสนุนการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนที่สามารถระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วน สร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา ชุมชน และประชาชน ตลอดจนพัฒนาพื้นที่และระบบนิเวศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง (UNESCO Institute for Lifelong Learning [UIL], 2025) การประสานงานระหว่างหน่วยงาน และการใช้ข้อมูลอย่างมีความรับผิดชอบเพื่อสร้างประโยชน์สาธารณะ (OECD, 2023) จากเดิมที่เป็นเพียงผู้ดำเนินโครงการหรือผู้ให้บริการสาธารณะ ไปสู่การเป็นผู้จัดการความรู้ของเมืองและผู้ประสานเครือข่ายการเรียนรู้ ที่สามารถรวบรวม วิเคราะห์ และแปลงข้อมูล ประสบการณ์ ภูมิปัญญาจากพื้นที่ให้กลายเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง แสดงให้เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ระหว่างเมืองช่วยให้แนวคิดนโยบาย และแนวปฏิบัติสามารถเดินทาง แลกเปลี่ยน และปรับใช้ตามบริบทของแต่ละเมืองได้

2.2 ระบบนิเวศธุรกิจและระบบนิเวศผู้ประกอบการ (Business and Entrepreneurial Ecosystem)

ระบบนิเวศผู้ประกอบการ สนับสนุนให้ผู้ประกอบการสามารถเริ่มต้น พัฒนา และขยายธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ สถาบันและกติกาเชิงนโยบาย วัฒนธรรมการประกอบการ เครือข่ายผู้ประกอบการ ความรู้และทักษะแรงงาน แหล่งทุน ตลาด ที่ปรึกษา หน่วยบ่มเพาะธุรกิจ และกลไกเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา Wurth et al. (2022, 730-733) อธิบายว่า ระบบนิเวศผู้ประกอบการเป็นกรอบคิดที่เชื่อมโยงบริบทเชิงพื้นที่ โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และบทบาทของผู้ประกอบการเข้าด้วยกัน ดังนั้น การพัฒนาระบบนิเวศผู้ประกอบการในระดับเมืองจึงต้องให้ความสำคัญกับทั้งโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ กลไกสนับสนุนเชิงสถาบัน คุณภาพของเครือข่าย และวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการทดลอง การเรียนรู้ และการสร้างนวัตกรรม

2.3 ทฤษฎีเกลียวสัมพันธ์สี่ประสานและการกำกับดูแลเชิงเครือข่าย (Quadruple Helix and Network Governance)

ทฤษฎีเกลียวสัมพันธ์สี่ประสานเป็นกรอบแนวคิดที่อธิบายการร่วมสร้างนวัตกรรมและการพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านความสัมพันธ์ของภาคี 4 กลุ่ม ได้แก่ ภาครัฐ มหาวิทยาลัย ภาคธุรกิจ และภาคประชาชนหรือภาคประชาสังคม แนวคิดนี้พัฒนาต่อยอดจากกรอบ Triple Helix ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัย อุตสาหกรรม และภาครัฐ โดยเพิ่มบทบาทของภาคประชาชนเข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างนวัตกรรมและการกำหนดทิศทางการพัฒนา โดยอาศัยความต้องการ ประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะผู้ใช้ประโยชน์และผู้ร่วมสร้างคุณค่าของเมือง (Cai & Lattu, 2022, 259–263)

2.4 ความสามารถเชิงพลวัตระดับเมือง (City-Level Dynamic Capability)

ทฤษฎีความสามารถเชิงพลวัต (Dynamic Capability) อธิบายความสามารถขององค์กรหรือระบบในการรับรู้ความเปลี่ยนแปลง ปรับตัว และจัดสรรทรัพยากรใหม่เพื่อรับมือกับสภาพแวดล้อมที่ไม่แน่นอน ส่งเสริมองค์ภาครัฐและเมืองในการปรับเปลี่ยนกิจกรรม โครงสร้างการทำงาน และกลไกการประสานงาน เพื่อสร้างคุณค่าสาธารณะและตอบสนองต่อปัญหาเมืองที่ซับซ้อนมากขึ้น (Kattel et al., 2025, 8–9) รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนทรัพยากรหรือกิจกรรมดำเนินงานเดิม ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

2.5 กรอบแนวคิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ (Knowledge Exchange Framework)

การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เป็นกระบวนการที่เน้นการสร้าง บูรณาการ ถ่ายทอด แลกเปลี่ยน และใช้ประโยชน์จากความรู้ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงงานวิจัย นโยบาย และการปฏิบัติ ในเชิงกลไกการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้มีลักษณะครอบคลุมตั้งแต่การสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การร่วมผลิตความรู้ การแปลความรู้ให้เหมาะกับผู้ใช้ และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้จริง (Zhang et al., 2022, 530–533)

2.6 CommonKADS และโครงสร้างองค์ความรู้เชิงระบบ (CommonKADS and Systemic Knowledge Structure)

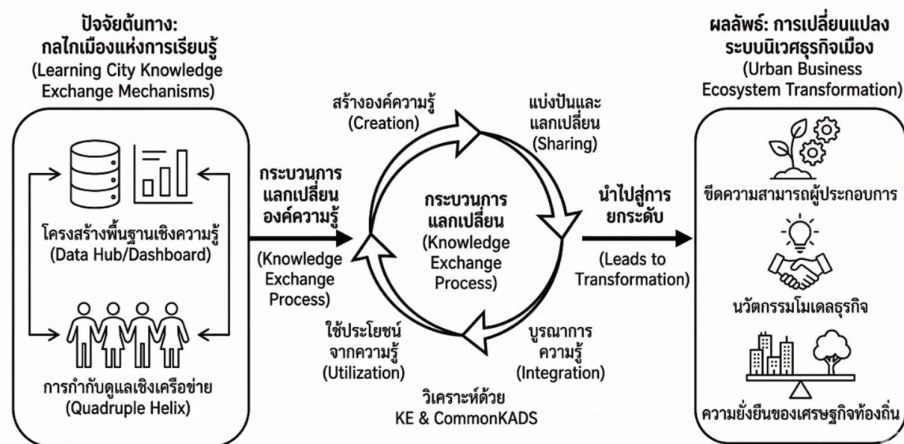
CommonKADS เป็นระเบียบวิธีด้านวิศวกรรมความรู้ที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้วิเคราะห์ ออกแบบ และจัดการระบบงานที่มีความซับซ้อนด้านความรู้ โดยมีแหล่งอ้างอิงต้นทางสำคัญจากงานของ Schreiber et al. (2000, 17–20) CommonKADS ใช้เพื่ออธิบายการขยายกรอบการวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับบริบทการจัดการความรู้สมัยใหม่ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่าง CommonKADS, ISO/IEC 5392:2024 และกราฟความรู้ (Knowledge Graph) สามารถอธิบายได้ว่าเป็นกรอบฐานในการวิเคราะห์ระบบความรู้ของเมือง ส่วนกราฟความรู้เป็นกรอบสมัยใหม่ที่ยืนยันหลักการของวิศวกรรมความรู้ในบริบทเทคโนโลยีร่วมสมัย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นกลไกสนับสนุนการจัดระบบข้อมูลเมืองบนฐานหลักฐานเชิงประจักษ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.7 การสังเคราะห์เชิงวิพากษ์ของกรอบแนวคิดและช่องว่างการวิจัย

แนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ ระบบนิเวศธุรกิจ ทฤษฎีเกลิยวสัมพันธ์สี่ประสาน ความสามารถเชิงพลวัตระดับเมือง กรอบการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และ CommonKADS มีได้เป็นแนวคิดที่แยกขาดจากกัน แต่มีความสัมพันธ์เชิงกลไกในการอธิบายว่าเมือง สามารถเปลี่ยนการเรียนรู้และองค์ความรู้ให้กลายเป็นขีดความสามารถทางเศรษฐกิจได้ โดยเมืองแห่งการเรียนรู้ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานเชิงสถาบันที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการใช้ความรู้เพื่อพัฒนาเมือง ขณะที่ระบบนิเวศธุรกิจช่วยอธิบายว่าการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจของเมืองเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่นหลายฝ่าย ได้แก่ ภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคธุรกิจ และชุมชน

จากการสังเคราะห์เชิงวิพากษ์ดังกล่าว พบช่องว่างการวิจัย 3 ประการ คือ 1.ช่องว่างเชิงทฤษฎี ที่ยังขาดการเชื่อมโยงแนวคิดต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่ออธิบายนวัตกรรมการจัดการระบบนิเวศธุรกิจเมืองอย่างเป็นระบบ 2.ช่องว่างเชิงระเบียบวิธี ที่งานศึกษายังขาดการใช้กรอบวิเคราะห์เชิงองค์ความรู้ เช่น การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และ CommonKADS เพื่อวิเคราะห์ว่าความรู้ถูกสร้าง ถ่ายทอด บูรณาการ และนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจเมืองอย่างไร 3.ช่องว่างเชิงนโยบายและการปฏิบัติที่เมืองจำนวนมากยังมีการดำเนินงานแบบแยกส่วน ขาดระบบข้อมูลกลาง ขาดกลไกเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐ มหาวิทยาลัย ภาคธุรกิจ และชุมชน และยังไม่สามารถแปลงทุนความรู้ ทุนวัฒนธรรม และทุนเครือข่ายให้เป็นขีดความสามารถทางเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่อง

การทบทวนวรรณกรรมเพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษา สามารถกำหนดเป็นกรอบกระบวนการวิจัยดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1: กรอบแนวคิดการวิจัย

จากกรอบแนวคิดการวิจัย เสนอว่ากลไกเมืองแห่งการเรียนรู้ ทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการปรับโครงสร้างและยกระดับระบบนิเวศธุรกิจเมืองไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน มีความสัมพันธ์ของตัวแปร คือ ตัวแปรอิสระ ได้แก่ กลไกเมืองแห่งการเรียนรู้ กลไกกลาง หรือ ตัวแปรส่งผ่าน ได้แก่กระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ นำไปสู่ผลลัพธ์หรือตัวแปรตาม ได้แก่การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศธุรกิจเมือง โดยผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนกลไกการเรียนรู้ ครอบคลุม 3 มิติสำคัญ คือการยกระดับความสามารถผู้ประกอบการ นวัตกรรมและโมเดลธุรกิจใหม่ และความยั่งยืนของเศรษฐกิจท้องถิ่น

วิธีการวิจัย (Research Methodology)

การศึกษานี้รวบรวมข้อมูลจากทั้งแหล่งข้อมูลทุติยภูมิและแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา วิเคราะห์กลไกการส่งเสริมระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของพื้นที่ต้นแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ 10 เมืองในประเทศไทย เพื่อพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมจัดการระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกลไกการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่บูรณาการกรอบแนวคิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และโครงสร้างองค์ความรู้เชิงระบบ และการนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์และนโยบายการส่งเสริมระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกลไกเมืองแห่งการเรียนรู้

1.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลเมืองถูกคัดเลือกแบบเจาะจงตามบทบาท ประสบการณ์ และความเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ การจัดการองค์ความรู้ การพัฒนาผู้ประกอบการ การใช้ข้อมูลเมือง หรือการพัฒนาทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ 1.ผู้บริหารหรือบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่มีบทบาทเป็นผู้กำหนดยุทธศาสตร์เมือง ผู้อนุมัติงบประมาณ ผู้กำกับนโยบายเมืองแห่งการเรียนรู้ หรือผู้ขับเคลื่อน Data-driven governance 2. ผู้ประกอบการและผู้แทนภาคธุรกิจในพื้นที่ ที่มีบทบาทเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ผู้ร่วมออกแบบโครงการ (co-designer) ผู้ให้ข้อมูลตลาดแรงงาน-ความต้องการทักษะ หรือเป็นผู้มีบทบาทในคลัสเตอร์ธุรกิจ 3. ผู้แทนสถาบันการศึกษาหรือมหาวิทยาลัย ที่มีบทบาทเป็นผู้พัฒนาองค์ความรู้ ผู้ออกแบบหลักสูตร Upskill-Reskill ผู้วิเคราะห์ข้อมูลหรือเป็นตัวกลางเชื่อมโยงองค์ความรู้ (Knowledge Broker) ที่ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงหรือผู้ให้คำปรึกษาในการดำเนินงาน 4. ผู้แทนภาคประชาชน ชุมชน เครือข่ายสังคมในพื้นที่ ที่มีบทบาทเป็นผู้ถือครององค์ความรู้ท้องถิ่น (knowledge holder) ผู้ร่วมสร้าง (co-creator) ผู้ใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ (Learning Platform) หรือเป็นตัวแทนกลุ่มเปราะบาง หรือวิสาหกิจชุมชน โดยกำหนดประเภทละ 1 คน ต่อเมือง รวม 4 ประเภท จำนวน 10 เมือง รวมทั้งสิ้น 40 คน

1.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่เมืองแห่งการเรียนรู้ต้นแบบจำนวน 10 เมือง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ภูเก็ต ฉะเชิงเทรา หาดใหญ่ ยะลา สุโขทัย พะเยา ขอนแก่น และเชียงราย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกเมืองต้นแบบ 10 เมือง ได้แก่ เป็นเมืองที่มีการขับเคลื่อนแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นเมืองที่มีการดำเนินกิจกรรมหรือกลไกที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างภาคีในพื้นที่ เป็นเมืองที่มีตัวแทนภาคีหลักครบ 4 กลุ่ม ได้แก่ ภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ สถาบันการศึกษา และชุมชน เป็นเมืองที่มีบริบทหลากหลาย ทั้งเมืองมหานคร เมืองท่องเที่ยว เมืองเศรษฐกิจภูมิภาค เมืองวัฒนธรรม เมืองชายแดน และเมืองที่มีฐานชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเมืองที่มีข้อมูล เอกสาร หลักฐาน หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สามารถนำมาวิเคราะห์ผ่านกรอบการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และ CommonKADS ได้

1.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา ดำเนินการศึกษาในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2568 -มีนาคม พ.ศ. 2569

2. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษาหลายพื้นที่ร่วมกับการศึกษาการนำตัวแบบไปใช้เชิงปฏิบัติในพื้นที่ต้นแบบ โดยมีผู้วิเคราะห์หลักคือการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ และสังเคราะห์เป็นตัวแทนนวัตกรรมการจัดการระบบนิเวศธุรกิจเมือง

2.1 เครื่องมือวิจัยและแนวคำถามสัมภาษณ์

การวิจัยภาคสนามประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 2) แนวคำถามการสนทนากลุ่ม 3) แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร และ 4) แบบฟอร์มวิเคราะห์การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ตามกรอบการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และ CommonKADS

ผู้วิจัยได้สร้างและตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัยและกรอบแนวคิดของการศึกษา ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่ยอมรับได้ จากนั้นจึงได้ปรับปรุงถ้อยคำและลำดับข้อคำถามตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปทดลองใช้กับผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายจำนวน 4 คน ผลการทดลองใช้พบว่าแบบสัมภาษณ์สามารถใช้เก็บข้อมูลได้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษา และได้ปรับถ้อยคำบางข้อก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) และการสังเคราะห์เชิงองค์ความรู้ตามการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และ CommonKADS

3. การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับการรับรองทางจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรม สำนักงานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา หนังสือรับรองเลขที่ RMUTL-IRB 117/2025 โดยไม่มีข้อมูลอันใดที่ต้องเปิดเผย และได้ดำเนินการภายใต้หลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยให้ความสำคัญกับการเคารพสิทธิ ศักดิ์ศรี และความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่ม มีมาตรการการป้องกันผลกระทบด้านจริยธรรมที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอคำยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลทุกคนก่อนการให้ข้อมูล และข้อมูลที่ได้เก็บเป็นความลับเนื่องจากการนำเสนอผลการศึกษานำเสนอเป็นภาพรวม และไม่มี การอ้างอิงผลการวิจัยเป็นรายบุคคล

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Content Analysis) ร่วมกับการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และดำเนินการสรุปข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาตามแนวทางของ Krippendorff (2019, 354-360) โดยสรุปขั้นตอนดังนี้ 1. จัดเตรียมข้อมูล 2. อ่านข้อมูลซ้ำและ

ทำความเข้าใจบริบท 3. กำหนดรหัสข้อมูลเบื้องต้น 4. จัดกลุ่มประเด็นและสังเคราะห์เนื้อหา 5. เปรียบเทียบข้อมูลข้ามแหล่งและข้ามเมือง 6. ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า 7. สรุปผลและเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิด

ผลการวิจัย (Results)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์กลไกการส่งเสริมระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของพื้นที่ต้นแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย จำนวน 10 เมือง พบว่า

1.1. ผลการวิเคราะห์การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ใน 4 มิติ ได้แก่ การสร้างองค์ความรู้ การแบ่งปันองค์ความรู้ การบูรณาการองค์ความรู้ และการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

การสร้างองค์ความรู้ (Knowledge Creation) เมืองต้นแบบเกิดความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัย และภาคธุรกิจ ซึ่งทำหน้าที่ร่วมกันในการพัฒนาแนวคิดและโครงการที่ตอบโจทย์การพัฒนาเศรษฐกิจของเมือง เมืองขนาดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ และขอนแก่น มีศักยภาพในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านเครือข่ายมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยที่เข้มแข็ง ขณะที่เมืองท่องเที่ยว เช่น ภูเก็ตและสุโขทัย มุ่งสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ส่วนเมืองขนาดเล็ก เช่น พะเยาและยะลา เน้นการสร้างองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและเครือข่ายชุมชน สะท้อนว่าการสร้างองค์ความรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงสถาบันการศึกษา แต่เกิดจากกระบวนการร่วมสร้างองค์ความรู้ (co-creation) ระหว่างภาคีในระบบเมือง

การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ (Knowledge Sharing) มีการพัฒนาเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทั้งในรูปแบบทางกายภาพและดิจิทัล เช่น เวทีประชุมเมืองแห่งการเรียนรู้ เครือข่ายผู้ประกอบการ และแพลตฟอร์มข้อมูลของเมือง เมืองที่มีโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลสูง เช่น กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ และภูเก็ต สามารถใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในการเผยแพร่ข้อมูลและประสานเครือข่ายความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่เมืองขนาดเล็ก เช่น พะเยา สุโขทัย และยะลา มักใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ผ่านเครือข่ายชุมชนและการประชุมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ รูปแบบการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ดังกล่าวช่วยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ แนวปฏิบัติที่ดี และข้อมูลด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาทักษะได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลต่อการสร้างความร่วมมือในระบบนิเวศธุรกิจของเมือง

การบูรณาการองค์ความรู้ (Knowledge Integration) มีการพัฒนาโครงสร้างการประสานงานเพื่อบูรณาการองค์ความรู้ เช่น คณะทำงานเมืองแห่งการเรียนรู้ ศูนย์ข้อมูลเมือง (City Data Hub) และแพลตฟอร์มข้อมูลที่ใช้สนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารเมือง กรุงเทพมหานคร ขอนแก่น และเชียงใหม่ สามารถบูรณาการข้อมูลจากหลายแหล่ง เช่น ข้อมูลเศรษฐกิจ ข้อมูลการศึกษา และข้อมูลตลาดแรงงาน เพื่อสนับสนุนการออกนโยบายเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่เมืองที่กำลังพัฒนาโครงสร้างข้อมูล เช่น ฉะเชิงเทรา หาดใหญ่ และเชียงราย อยู่ในช่วงของการสร้างระบบแพลตฟอร์มข้อมูล และเครือข่ายข้อมูลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบูรณาการองค์ความรู้ในระดับเมือง

นายกเทศมนตรีเมืองต้นแบบแห่งหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการมีศูนย์ข้อมูลเมืองว่า “เดิมข้อมูลของเมืองกระจุกกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ แต่เมื่อมีศูนย์ข้อมูลเมือง ทำให้ทุกฝ่ายเห็นภาพเดียวกัน และใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจได้ชัดเจนขึ้น” คำกล่าวดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ศูนย์ข้อมูลเมืองมิได้เป็นเพียงระบบจัดเก็บข้อมูล แต่เป็นกลไกกลางในการบูรณาการองค์ความรู้ ทำให้ข้อมูล ประสิทธิภาพ และความรู้จากภาคีต่าง ๆ ถูกเชื่อมโยงเป็นฐานข้อมูลร่วมของเมือง และสามารถนำไปใช้สนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.1.4. การใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ (Knowledge Utilization)

การแลกเปลี่ยนและบูรณาการองค์ความรู้สามารถนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายและการพัฒนาเศรษฐกิจเมืองอย่างเป็นรูปธรรม สรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์กลไกการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของเมืองต้นแบบ 10 เมือง

เมือง	การสร้างองค์ความรู้	การแบ่งปันองค์ความรู้	การบูรณาการองค์ความรู้	การใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้
กรุงเทพมหานคร	ข้อมูลเมือง การเรียนรู้ตลอดชีวิต และนโยบายพื้นที่เรียนรู้	เวทีเมือง แพลตฟอร์ม และเครือข่ายภาคี	เชื่อมโยงข้อมูลเมืองกับนโยบายและการบริการสาธารณะ	พัฒนาพื้นที่เรียนรู้เมืองและระบบสนับสนุนการตัดสินใจ
เชียงใหม่	ความรู้ด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และชุมชน	เทศกาลการเรียนรู้ เครือข่ายมหาวิทยาลัย และชุมชน	เชื่อมทุนวัฒนธรรมกับข้อมูลเมืองและกิจกรรมเศรษฐกิจ	พัฒนาเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมและการเรียนรู้เชิงพื้นที่
ภูเก็ต	ความรู้ด้านการท่องเที่ยว การบริการ และทักษะผู้ประกอบการ	เวทีความร่วมมือระหว่างเทศบาล ธุรกิจ มหาวิทยาลัย และชุมชน	บูรณาการข้อมูลการท่องเที่ยวกับหลักสูตรและกิจกรรมเมือง	พัฒนาโมเดลการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้
ฉะเชิงเทรา	ความรู้ด้านเกษตร อุตสาหกรรม และทักษะแรงงาน	เครือข่ายเกษตรกร สถานศึกษา และภาคอุตสาหกรรม	เชื่อมโยงองค์ความรู้เกษตรกับเทคโนโลยีการผลิต	พัฒนากลุ่มการเรียนรู้และเกษตรอัจฉริยะ
หาดใหญ่	ความรู้จากชุมชน เมืองชายแดน และเศรษฐกิจบริการ	กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเมือง	เชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจเมือง	พัฒนาแนวทางเศรษฐกิจเมืองฐานชุมชนและบริการ
ยะลา	ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และบริบทพหุวัฒนธรรม	เวทีชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วม	บูรณาการความรู้ชุมชนกับการเรียนรู้และการพัฒนาเมือง	เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนและการอยู่ร่วมกันในเมืองพหุวัฒนธรรม

สุโขทัย	ความรู้ด้านมรดก วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	เครือข่ายชุมชน วัฒนธรรม และการ ท่องเที่ยว	เชื่อมโยงมรดก วัฒนธรรมกับกิจกรรม การเรียนรู้	พัฒนาการท่องเที่ยว เชิงเรียนรู้และ เศรษฐกิจสร้างสรรค์
พะเยา	ความรู้ด้านเกษตร ทรัพยากรท้องถิ่น และ ภูมิปัญญาชุมชน	กลุ่มเกษตรกร สถาบันการศึกษา และ ชุมชน	เชื่อมโยงความรู้ เกษตรกับเทคโนโลยี และข้อมูล	พัฒนาเกษตรอัจฉริยะ และโมเดลธุรกิจฐาน ชุมชน
ขอนแก่น	ข้อมูลเมือง สตาร์ท็อป ทักษะแรงงาน และ เศรษฐกิจดิจิทัล	เครือข่ายธุรกิจ มหาวิทยาลัย และ ภาครัฐ	บูรณาการข้อมูล ตลาดแรงงานกับ หลักสูตรและระบบ เมือง	พัฒนาระบบนิเวศ สตาร์ท็อปและ แพลตฟอร์มเมือง อัจฉริยะ
เชียงราย	ความรู้ด้านวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ศิลปะ และ พื้นที่ชายแดน	เครือข่ายศิลปิน ชุมชน และเมืองสร้างสรรค์	เชื่อมทุนวัฒนธรรม กับเศรษฐกิจ สร้างสรรค์	พัฒนากิจกรรมเรียนรู้ เชิงวัฒนธรรมและ ธุรกิจสร้างสรรค์

1.2. ผลการวิเคราะห์เชิงองค์ความรู้ด้วย CommonKADS

ผลการวิเคราะห์ CommonKADS สามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ CommonKADS จำแนกตามแบบจำลองและตัวอย่างหลักฐานรายเมือง

แบบจำลอง CommonKADS	ประเด็นการ วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์	ตัวอย่างหลักฐานรายเมือง
แบบจำลององค์กร (Organizational Model: OM)	โครงสร้าง องค์กรและ กลไกการ จัดการ ความรู้ของ เมือง	เมืองแห่งการเรียนรู้มีการจัดตั้ง โครงสร้างความร่วมมือเชิง เครือข่ายที่เชื่อมโยงหน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษา ภาคธุรกิจ และ ชุมชน โดยองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นมักทำหน้าที่เป็น แกนกลางในการบริหารจัดการ ความรู้ของเมือง โครงสร้าง ดังกล่าวช่วยสร้างโครงสร้าง พื้นฐานเชิงปัญญา ซึ่งเป็นฐาน สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ เมือง	กรุงเทพมหานคร มีโครงการ ห้องปฏิบัติการมีชีวิต (Living Lab) และ ห้องเรียนเมือง (Urban Classroom) เป็น พื้นที่ทดลองนโยบายและนวัตกรรมเมือง ร่วมกับมหาวิทยาลัยและภาคประชาชน เชียงใหม่ มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ชุมชน และ ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ภูเก็ต มีเทศบาลและหน่วยงานด้านการ ท่องเที่ยวทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง ประสานงานเครือข่ายการเรียนรู้ด้านการ ท่องเที่ยวและบริการ
แบบจำลองงาน (Task Model: TM)	ภารกิจและ กิจกรรมที่ใช้ ความรู้ในการ	ภารกิจหลักของเมืองแห่งการ เรียนรู้เกี่ยวข้องกับการใช้ความรู้ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเมือง	ขอนแก่น ใช้ข้อมูลเมืองและโครงการเมือง อัจฉริยะเพื่อพัฒนาธุรกิจเริ่มต้นและธุรกิจ ดิจิทัล พะเยา ใช้ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน

	ขับเคลื่อนเมือง	และเศรษฐกิจท้องถิ่น ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเศรษฐกิจและตลาดแรงงาน การพัฒนาทักษะผู้ประกอบการและแรงงาน การพัฒนาโครงการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการส่งเสริมธุรกิจท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน	เป็นพื้นที่พัฒนาทักษะผู้ประกอบการและผลิตภัณฑ์ชุมชน สุโขทัย ใช้ความรู้ด้านมรดกวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้
แบบจำลองตัวแทนหรือผู้มีบทบาท (Agent Model: AM)	ผู้มีบทบาทในระบบการแลกเปลี่ยนความรู้	กลไกเมืองแห่งการเรียนรู้มีผู้มีบทบาทสำคัญ 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้กำหนดนโยบาย เช่น เทศบาลและหน่วยงานรัฐ ผู้ให้ความรู้ เช่น มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัย ผู้ประกอบการ เช่น SME และธุรกิจท้องถิ่น และชุมชนซึ่งเป็นผู้ถือครองภูมิปัญญาท้องถิ่น บทบาทของกลุ่มเหล่านี้สะท้อนกรอบความร่วมมือแบบภาคีสี่ประสาน	เชียงราย มีเครือข่ายชาติพันธุ์และผู้ประกอบการวัฒนธรรมที่ร่วมพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ยะลา มีชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจชายแดนและวัฒนธรรม ภูเก็ต มีภาคธุรกิจท่องเที่ยวทำหน้าที่ให้ข้อมูลตลาดและความต้องการของนักท่องเที่ยว
แบบจำลองความรู้ (Knowledge Model: KM)	โครงสร้างองค์ความรู้ของเมือง	องค์ความรู้ที่ใช้ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วยความรู้เชิงนโยบาย ความรู้ทางเศรษฐกิจ และความรู้ท้องถิ่น โดยองค์ความรู้เหล่านี้ถูกจัดเก็บถ่ายทอด และเชื่อมโยงผ่านระบบข้อมูลเมือง ฐานข้อมูลองค์ความรู้ และแพลตฟอร์มดิจิทัล เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายและการพัฒนาเศรษฐกิจเมือง	เชียงราย พัฒนาระบบประตูการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ กรุงเทพมหานคร ใช้ระบบข้อมูลเมืองและแพลตฟอร์มสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเศรษฐกิจและการเรียนรู้ ขอนแก่น ใช้แพลตฟอร์มเมืองอัจฉริยะในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเมือง
แบบจำลองการสื่อสาร (Communication Model: CM)	ช่องทางการสื่อสารและแลกเปลี่ยนความรู้	การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านช่องทางหลากหลาย เช่น เวทีประชุมเมืองแห่งการเรียนรู้ เครือข่ายผู้ประกอบการ แพลตฟอร์มดิจิทัล สื่อออนไลน์	เชียงใหม่ มีเวทีเครือข่ายผู้ประกอบการและชุมชนสร้างสรรค์ ภูเก็ต ใช้เครือข่ายธุรกิจท่องเที่ยวในการแลกเปลี่ยนข้อมูลตลาด พะเยา ใช้ศูนย์การเรียนรู้เมืองในชุมชนเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างประชาชน

		และสื่อมัลติมีเดีย ช่องทางเหล่านี้ ช่วยให้ความรู้ไหลเวียนระหว่างผู้ มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบเมือง	
แบบจำลองการ ออกแบบ (Design Model: DM)	การนำองค์ ความรู้ไปใช้ ในการพัฒนา เศรษฐกิจ เมือง	เมืองแห่งการเรียนรู้สามารถนำ องค์ความรู้ไปใช้ในระดับ ปฏิบัติการผ่านโครงการพัฒนา เศรษฐกิจเมือง เช่น เกษตรกรรม อัจฉริยะ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ และ ระบบนิเวศธุรกิจเริ่มต้น โครงการ เหล่านี้สะท้อนความสามารถของ เมืองในการแปลงองค์ความรู้ไปสู่ นวัตกรรมเศรษฐกิจและธุรกิจ ของเมือง	พะเยาและเชียงใหม่ นำแนวคิด เกษตรกรรมอัจฉริยะมาใช้ร่วมกับข้อมูล ตลาดและเทคโนโลยี เชียงรายและ เชียงใหม่ เชื่อมโยงวัฒนธรรมท้องถิ่นกับ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ สุขโขทัยและภูเก็ต ใช้ ความรู้ด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ ขอนแก่น พัฒนาระบบนิเวศธุรกิจเริ่มต้นโดยใช้ข้อมูล และนวัตกรรมดิจิทัลสนับสนุน ผู้ประกอบการ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการจัดการระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกลไกการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่บูรณาการกรอบแนวคิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และโครงสร้างองค์ความรู้เชิงระบบ พบว่า ก่อนการพัฒนาและบูรณาการตัวแบบนวัตกรม ระบบนิเวศธุรกิจเมืองและกลไกการพัฒนาในพื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะต่างคนต่างทำ (Siloed Approach) และเป็นการจัดการบนพื้นฐานของสัญชาตญาณหรือประสบการณ์ส่วนบุคคล (Intuition-based) ขาดการเชื่อมโยงข้อมูลที่เป็นระบบระหว่างหน่วยงานท้องถิ่น มหาวิทยาลัย และภาคธุรกิจ ส่งผลให้การพัฒนาทักษะแรงงานและการส่งเสริมผู้ประกอบการมักเป็นไปในรูปแบบการจัดกิจกรรมอบรมเป็นครั้งคราว (Event-based) ที่ไม่ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานจริง ทู่นทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกระจุกกระจายขาดการจัดเก็บในรูปแบบดิจิทัลที่สามารถนำไปต่อยอดเชิงพาณิชย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังขาดโครงสร้างพื้นฐานเชิงสถาบันที่จะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานผลประโยชน์และถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างกันในระยะยาว ทำให้การพัฒนาเมืองขาดความต่อเนื่องและไม่สามารถยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของเมืองได้อย่างเต็มศักยภาพ

ภายหลังการบูรณาการตัวแบบนวัตกรมฯ พบการเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นระบบนิเวศธุรกิจเมืองที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลและโครงสร้างองค์ความรู้เชิงระบบ (Data-Driven & Systematic Ecosystem) อย่างชัดเจนใน 4 มิติหลัก เกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์ที่พบ (Empirical Outcomes) ดังนี้

2.1 มิติองค์กร

เกิดการจัดตั้งหน่วยประสานงานหรือกลไกกลางระดับประเทศ (National Level) ได้แก่ สถาบันความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเมือง คำสั่งแต่งตั้งผู้อำนวยการอย่างเป็นทางการ โดยถือเป็นโครงสร้างพื้นฐานเชิงสถาบันระดับชาติ ที่รองรับ 10 เมืองต้นแบบ

เกิดศูนย์ข้อมูลเมือง ระบบฐานข้อมูลระดับเมือง โดยพบว่า กรุงเทพมหานคร ได้พัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ของเมือง และใช้แนวทางห้องปฏิบัติการมีชีวิตและตัวแบบการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Living Lab & Participatory Model) มีระบบฐานข้อมูลกิจกรรมเมืองเรียนรู้ เชียงใหม่ได้พัฒนาแผนข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายและฐานข้อมูลเมืองเรียนรู้ ขอนแก่นเกิด KK Smart Learning City และพัฒนาแผนข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายสนับสนุนการตัดสินใจ พะเยาเกิด Phayao Learning Platform และพัฒนาฐานข้อมูลเกษตรและกลุ่มการเรียนรู้ (Learning Cluster) ฉะเชิงเทราได้พัฒนากลุ่มการเรียนรู้และฐานข้อมูลภาคเกษตรและอุตสาหกรรม ยะลาเกิด Yala Stories Database และเกิดฐานข้อมูลวัฒนธรรมและองค์ความรู้ท้องถิ่น และเชียงรายเกิด Chiang Rai Cultural Portal และระบบฐานข้อมูลวัฒนธรรมและชาติพันธุ์

เกิดระบบ Dashboard สนับสนุนการตัดสินใจ (Evidence-Based Governance) ได้แก่ เชียงใหม่มีแผนข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายเพื่อวิเคราะห์กิจกรรมและผลกระทบ ขอนแก่นเกิด KK Smart Learning Dashboard กรุงเทพมหานครใช้ห้องปฏิบัติการมีชีวิตและระบบติดตามพื้นที่ต้นแบบ และพะเยาได้ใช้แพลตฟอร์มเชื่อมข้อมูลกลุ่มการเรียนรู้

2.2 มิติระบบนิเวศธุรกิจ

พบว่า กลไกเมืองแห่งการเรียนรู้ก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์ด้านระบบนิเวศธุรกิจ (Urban Business Ecosystem Outcomes) จำแนกตามเมืองได้อย่างชัดเจน ดังนี้

การยกระดับความสามารถผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Capability) ได้แก่ เชียงใหม่ เกิดการจัดตั้งกลุ่มการเรียนรู้ ด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์และดิจิทัล เกิดการพัฒนาผู้ประกอบการรายย่อย ด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการตลาดดิจิทัล และมีมหาวิทยาลัยร่วมออกแบบหลักสูตร Upskill/Reskill ให้ผู้ประกอบการ ผลเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้นคือผู้ประกอบการสามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลวิเคราะห์ตลาดนักท่องเที่ยวและออกแบบสินค้าใหม่ได้ ขอนแก่นได้พัฒนา KK Smart Learning City และจัดอบรมผู้ประกอบการรายย่อยด้านการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัลและเกิดการเชื่อมโยงมหาวิทยาลัย หอการค้าผู้ประกอบการท้องถิ่น เกิดผลเชิงประจักษ์คือผู้ประกอบการรายย่อยปรับระบบขายออนไลน์และใช้ข้อมูลตลาดวางแผนธุรกิจ พะเยาได้จัดตั้งกลุ่มการเรียนรู้ด้านเกษตรอัจฉริยะ และฝึกอบรมเกษตรกรใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลติดตามผลผลิต เกิดผลเชิงประจักษ์คือเกษตรกรสามารถวางแผนผลผลิตตามข้อมูลตลาด ลดความเสี่ยงด้านราคา ฉะเชิงเทราได้พัฒนาเครือข่ายผู้ประกอบการเกษตร-อุตสาหกรรมแปรรูป และมีมหาวิทยาลัยร่วมพัฒนาทักษะผู้ประกอบการท้องถิ่น เกิดผลเชิงประจักษ์คือเกิดเครือข่ายผู้ประกอบการรายย่อยที่ทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษา

การพัฒนาโมเดลธุรกิจใหม่ (Business Model Innovation) เกิด Smart Farming ได้แก่ พะเยาได้ใช้ข้อมูลตลาดและการผลิตและเชื่อมเกษตรเข้ากับการแปรรูปและตลาดออนไลน์ ขอนแก่นได้นำแผนข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายดิจิทัลมาวิเคราะห์ห่วงโซ่ เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ เชียงรายได้พัฒนาพอร์ทัลการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และเกิดการเชื่อมทุนวัฒนธรรมกับแพลตฟอร์มดิจิทัล มีผลเชิงประจักษ์คือ

ผลิตภัณฑ์ชาติพันธุ์เข้าสู่ตลาดออนไลน์ ยะลาได้จัดทำ Yala Stories Database และนำทุนวัฒนธรรมมาพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ เกิดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ ได้แก่ เชียงใหม่ ได้พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ และได้เชื่อมมหาวิทยาลัยเข้ากับชุมชนและธุรกิจท่องเที่ยว สุโขทัย ได้ใช้ทุนมรดกโลกพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ ภูเก็ตได้บูรณาการการท่องเที่ยวเข้ากับประสบการณ์ทางดิจิทัล และได้เชื่อมโยงคลัสเตอร์และห่วงโซ่มูลค่า คือ เชียงใหม่ได้เชื่อมโยงเกษตรอินทรีย์เข้ากับการแปรรูป ร้านอาหาร และการท่องเที่ยว โดยมีมหาวิทยาลัยทำหน้าที่วิจัยและพัฒนา พะเยาได้เชื่อมโยงการเกษตรอัจฉริยะ เข้ากับวิสาหกิจชุมชน และตลาดออนไลน์ ขอนแก่นได้เชื่อมโยงผู้ประกอบการรายย่อยเข้ากับมหาวิทยาลัย และกลุ่มธุรกิจ Startup ทางเทคโนโลยี และฉะเชิงเทราได้เชื่อมโยง ภาคเกษตรเข้ากับอุตสาหกรรมแปรรูปและกลุ่มโลจิสติกส์

2.3 มิติขีดความสามารถการแข่งขัน (Competitive Capacity Outcomes)

เกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์ด้านขีดความสามารถการแข่งขัน สามารถสรุปเชิงพื้นที่ได้ ดังนี้

การใช้เทคโนโลยีในการบริหารเมือง (AI & Big Data for Urban Governance) ได้แก่ ขอนแก่น เกิดลักษณะผลเชิงประจักษ์ได้แก่ การพัฒนา KK Smart Learning City Platform และแพลตฟอร์มสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายของเมือง เชียงใหม่เกิดการใช้แพลตฟอร์มสนับสนุนการตัดสินใจและฐานข้อมูลเมืองติดตามกิจกรรมเทศกาลการเรียนรู้และโครงการพัฒนาทักษะ การเชื่อมข้อมูลการท่องเที่ยว เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และทักษะดิจิทัล กรุงเทพมหานครเกิดการใช้แนวคิดห้องปฏิบัติการมีชีวิตและการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วม การใช้ข้อมูลชุมชนและข้อมูลประชากรวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้ พะเยา และฉะเชิงเทราเกิดการใช้ฐานข้อมูลเกษตรและอุตสาหกรรมท้องถิ่น การพัฒนาการเกษตรอัจฉริยะและกลุ่มการเรียนรู้ ภูเก็ตเกิดการใช้ข้อมูลภาคธุรกิจและการท่องเที่ยว การเชื่อมโยง ธุรกิจ Startup กับระบบนิเวศเศรษฐกิจเมือง

การตัดสินใจเชิงนโยบายแบบ Evidence-Based Policy เมืองที่เห็นผลชัดเจน ได้แก่ ขอนแก่น เชียงใหม่ กรุงเทพมหานคร ภูเก็ต พะเยา รูปแบบที่พบ ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณตรงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น การออกแบบโครงการพัฒนาทักษะแรงงานสอดคล้องกับตลาด การใช้แพลตฟอร์มสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายเพื่อติดตามผลและประเมินความคุ้มค่า การลดการตัดสินใจแบบตามสัญชาตญาณ สู่การกำกับดูแลที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล ผลเชิงประจักษ์ ได้แก่ ขอนแก่น เชียงใหม่ กรุงเทพมหานคร ภูเก็ต พะเยา และฉะเชิงเทรา เกิดโครงการพัฒนาทักษะแรงงานที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจดิจิทัล การลงทุนด้านการฝึกอบรมมีความแม่นยำ เกิดความเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัย ภาคธุรกิจ และองค์กร อปท. รวมทั้ง เมืองเปลี่ยนจากการจัดกิจกรรมไปสู่การบริหารระบบข้อมูลเชิงกลยุทธ์

2.4 มิติความยั่งยืนของเมือง (Sustainable Local Development Outcomes) เกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์ ดังนี้

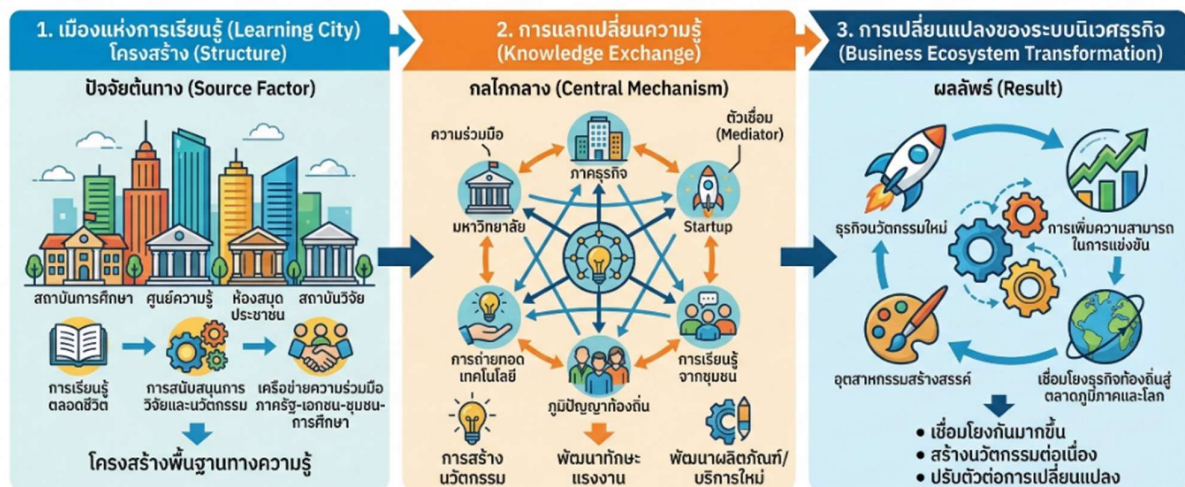
ผลลัพธ์ด้านการพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital Development) ได้แก่ กรุงเทพมหานคร เกิดการขยายพื้นที่เรียนรู้สาธารณะ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับ เชียงใหม่เกิดการจัดเทศกาลแห่ง

การเรียนรู้และพื้นที่การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ การเรียนรู้เชื่อมโยงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พะเยาเกิดการพัฒนาทักษะเกษตรกรผ่านเกษตรกรรมอัจฉริยะ การเรียนรู้เชิงเทคโนโลยีในชุมชน ยะลาเกิดการใช้เมืองแห่งการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งชุมชน การเปิดพื้นที่การเรียนรู้สำหรับเยาวชนและกลุ่มเปราะบาง

ผลลัพธ์ด้านการเกิดคุณค่าร่วมของเมือง (Shared Value Creation) ได้แก่ ภูเก็ต เกิด ธุรกิจท่องเที่ยวร่วมออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ นโยบายพัฒนาเมืองเชื่อมโยงเศรษฐกิจดิจิทัล ขอนแก่น เกิดภาคธุรกิจ มหาวิทยาลัย เทศบาลทำงานแบบกรอบความร่วมมือแบบภาคีสี่ประสาน เกิดแผนข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายที่ใช้เป็นเครื่องมือร่วมกัน เชียงรายเกิดการเชื่อมทุนวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ชุมชนและผู้ประกอบการมีบทบาทร่วมกำหนดกิจกรรมเมือง

ผลลัพธ์ด้านความต่อเนื่องเชิงระบบ (System Continuity) โดยเมืองที่เห็นชัดเจน ได้แก่ ขอนแก่น เชียงใหม่ กรุงเทพมหานคร ภูเก็ต โดยสิ่งที่เกิดขึ้นคือ 1. เปลี่ยนแปลงจากการจัดกิจกรรมมาสู่การจัดการความรู้ หลังจากที่มีการเผยแพร่แนวคิด การพัฒนาแพลตฟอร์มและนำแนวคิดมาใช้ พบว่าเกิดศูนย์ข้อมูลเมือง มีแผนข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายติดตามผล และมีคณะทำงานเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ และ 2. เกิดกลไกความร่วมมือระยะยาว โดยจัดตั้งคณะทำงานเมืองแห่งการเรียนรู้ มีเวที Academy & Forum ต่อเนื่อง และเกิดเครือข่ายถาวรระหว่าง อปท. มหาวิทยาลัย และภาคธุรกิจ ตัวอย่างชัดเจน คือ พื้นที่ อปท. ขอนแก่นมีหน่วยงานประสานงานกลาง อปท. เชียงใหม่ เกิด Learning Cluster ต่อเนื่อง และ อปท. ภูเก็ต เกิดการเชื่อม Startup กับนโยบายเมือง

โดยสามารถนำเสนอตัวแบบนวัตกรรมจัดการระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกลไกการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่บูรณาการกรอบแนวคิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และโครงสร้างองค์ความรู้เชิงระบบ ดังนี้

ภาพที่ 2 ตัวแบบนวัตกรรมจัดการระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกลไกการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่บูรณาการกรอบแนวคิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และโครงสร้างองค์ความรู้เชิงระบบ

โมเดลนี้เสนอว่า การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เป็นปัจจัยต้นทางที่สร้างสภาพแวดล้อมให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ และกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้นี้จะเป็นตัวกลางที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศธุรกิจเมือง และเมืองแห่งการเรียนรู้เป็นโครงสร้างนำไปสู่กระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้และการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศธุรกิจเป็นผลลัพธ์ โดยสามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้

1. Learning City (ปัจจัยต้นทาง) เมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) มีการสร้างระบบสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างองค์ความรู้ และการพัฒนาศักยภาพของประชาชนและองค์กรในเมือง องค์ประกอบสำคัญของเมืองแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การมีสถาบันการศึกษาและศูนย์ความรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรม การมีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ชุมชน และสถาบันการศึกษา เมื่อเมืองมีองค์ประกอบเหล่านี้จะทำให้เกิดโครงสร้างพื้นฐานทางความรู้ (knowledge infrastructure) ที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานความรู้

2. กระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ (กลไกกลางของโมเดล) องค์ความรู้ถูกสร้าง แบ่งปัน และนำไปใช้ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเมือง โดยกลไกเกิดขึ้นผ่านความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับภาคธุรกิจ เครือข่ายผู้ประกอบการและ startup การวิจัยร่วมและการถ่ายทอดเทคโนโลยี และการเรียนรู้จากชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อม (mediating mechanism) ระหว่างโครงสร้างการเรียนรู้ของเมืองกับการพัฒนาเศรษฐกิจและธุรกิจ เมื่อการแลกเปลี่ยนความรู้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้เกิดการสร้างนวัตกรรมใหม่ การพัฒนาทักษะแรงงาน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการใหม่

3. การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศธุรกิจของเมือง หรือ Business Ecosystem Transformation (ผลลัพธ์ของโมเดล) ซึ่งประกอบด้วยเครือข่ายของผู้ประกอบการ ภาคธุรกิจ สถาบันการเงิน หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษา แลกเปลี่ยนความรู้เข้มข้น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของระบบธุรกิจหลายมิติ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศธุรกิจของเมืองจะมีลักษณะเชื่อมโยงกันมากขึ้น มีการสร้างนวัตกรรมต่อเนื่อง และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก

โมเดลนี้ช่วยอธิบายกลไกที่เชื่อมโยงระหว่างแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาเศรษฐกิจเมือง ซึ่งงานวิจัยที่ผ่านมาศึกษาเมืองแห่งการเรียนรู้ในมิติของการศึกษาและการพัฒนาสังคม แต่อธิบายกลไกที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาระบบนิเวศธุรกิจของเมืองค่อนข้างจำกัด โมเดลนี้จึงเสนอว่ากระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้เป็นตัวแปรกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงเมืองแห่งการเรียนรู้กับการเปลี่ยนแปลงของระบบธุรกิจเมืองซึ่งสามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาการพัฒนาเมืองและนโยบายเศรษฐกิจเมืองในอนาคตได้

วัตถุประสงค์ข้อ 3 เพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์และนโยบายการส่งเสริมระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกลไกเมืองแห่งการเรียนรู้

คณะผู้วิจัยได้นำเสนอข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์และนโยบายการส่งเสริมระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกลไกเมืองแห่งการเรียนรู้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับมหภาค: นโยบายและโครงสร้าง (Macro Level Strategy) ระดับกลาง: การบริหารจัดการระบบนิเวศ (Meso Level Strategy) และ ระดับจุลภาค: การปฏิบัติการและนวัตกรรมพื้นที่ (Micro Level Strategy)

อภิปรายผลการวิจัย (Discussion)

การอภิปรายผลการวิจัยนี้มุ่งเน้นการตีความเชิงกลไก เพื่อแสดงให้เห็นว่าเหตุใดเมืองแห่งการเรียนรู้และกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จึงมีส่วนช่วยยกระดับระบบนิเวศธุรกิจเมืองให้มีความเข้มแข็งขึ้น

1. การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 กลไกการส่งเสริมระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า กลไกเมืองแห่งการเรียนรู้ช่วยทำให้ระบบนิเวศธุรกิจเมืองเข้มแข็งขึ้น เนื่องจากการสร้างองค์ความรู้ การแบ่งปันองค์ความรู้ การบูรณาการองค์ความรู้ และการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ ทำให้ความรู้ที่เคยกระจุกตัวอยู่ในหน่วยงานรัฐ มหาวิทยาลัย ภาคธุรกิจ และชุมชน สามารถไหลเวียนและถูกนำไปใช้ในการตัดสินใจและพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ชัดเจนขึ้น

กระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในฐานะพื้นที่ของขับเคลื่อนเศรษฐกิจ กลไกการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการร่วมสร้างองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของภาคีเครือข่าย โดยเฉพาะในเมืองขนาดใหญ่อย่างกรุงเทพมหานคร และเชียงใหม่ ที่มีการใช้โครงสร้างพื้นฐานมาบูรณาการข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้สมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนผ่านจากความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลไปสู่ความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้งนำไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย (กัญญพัสดุ, กล่อมธงเจริญ, 2017, 87-91) นอกจากนี้ ในเมืองที่มีบริบททางวัฒนธรรมเข้มแข็ง เช่น สุโขทัย และเชียงรายได้พบว่ามีการใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นฐานในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในสถาบันการศึกษา แต่เป็นการดึงเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับเปลี่ยนเป็นโมเดลธุรกิจสร้างสรรค์ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนทั้งในรูปแบบกายภาพและดิจิทัล ทำให้เกิดความต่อเนื่องเชิงระบบและลดช่องว่างในการเข้าถึงองค์ความรู้ของชุมชน

การวิเคราะห์ด้วย CommonKADS โครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาของเมือง แสดงผลชัดเจนว่าระบบนิเวศธุรกิจเมืองมีความแข็งแกร่งขึ้นผ่าน Organizational Model (OM) ที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแกนกลางประสานงาน และ Agent Model (AM) ที่สะท้อนกลไกความร่วมมือแบบ Quadruple Helix (รัฐ-มหาวิทยาลัย-ธุรกิจ-ชุมชน) อย่างเป็นรูปธรรม ตัวอย่างเช่นในขอนแก่นและภูเก็ต ที่ภาคธุรกิจมีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลความต้องการตลาดเพื่อให้นักศึกษานำไปพัฒนาหลักสูตร Upskill/Reskill (Task Model) เมืองที่สามารถแปลง Knowledge Model (KM) หรือโครงสร้างองค์ความรู้ให้กลายเป็น Design Model (DM) เช่น โครงการเกษตรกรรมอัจฉริยะ ในพะเยา หรือระบบนิเวศธุรกิจสตาร์ทอัพในขอนแก่น จะเป็นเมืองที่

มีความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจสูงกว่า เนื่องจากมีการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ ในการแก้ไขปัญหาจริงของพื้นที่

ผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นถึงการยกระดับระบบนิเวศธุรกิจเมืองที่มีความเข้มแข็งและเป็นระบบมากขึ้น ในมิติของแบบจำลององค์กร พบว่าความสำเร็จของเมืองแห่งการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับการวางบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นแกนกลางในการประสานงาน (Knowledge Orchestrator) ซึ่งทำหน้าที่ลดช่องว่างของการสื่อสารและต้นทุนการประสานงานระหว่างภาคี (Adner, 2017, 39-58) สอดคล้องกับแบบจำลองตัวแทนที่สะท้อนกลไกความร่วมมือแบบเกลียวสัมพันธ์สี่ประสานได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาครัฐ มหาวิทยาลัย ภาคธุรกิจ และชุมชน ไว้อย่างชัดเจน ทำให้เกิดการไหลเวียนของทรัพยากรและความรู้อย่างต่อเนื่อง (Carayannis & Campbell, 2009, 201-234) ตัวอย่างที่เด่นชัดปรากฏในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและภูเก็ต ซึ่งภาคธุรกิจทำหน้าที่เป็นตัวแทนหลักในกระบวนการให้ข้อมูลความต้องการของตลาดแรงงาน ส่งผลให้ภาคการศึกษาหรือมหาวิทยาลัยสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปพัฒนาเป็นแบบจำลองงานในลักษณะของหลักสูตรการพัฒนาทักษะใหม่และการยกระดับทักษะเดิมที่ตอบโจทย์การจ้างงานจริง กระบวนการนี้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการระบบนิเวศธุรกิจที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องเปลี่ยนผ่านจากแบบจำลองความรู้หรือการมีเพียงคลังข้อมูลดิบ ไปสู่แบบจำลองการออกแบบที่เป็นนวัตกรรมเชิงปฏิบัติ

การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวเห็นได้จากโครงการเกษตรอัจฉริยะในจังหวัดพะเยา หรือการสร้างระบบนิเวศสำหรับธุรกิจเริ่มต้นในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นการนำโครงสร้างองค์ความรู้เชิงระบบมาแก้ไขปัญหาจริงในพื้นที่ ส่งผลให้เมืองเหล่านี้มีความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจสูงกว่าเมืองที่เน้นเพียงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบแยกส่วน เนื่องจากมีกระบวนการแปรเปลี่ยนทุนทางปัญญาให้กลายเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืน (บุญจาวรณ วิงวอน และ ชูติมันต์ สะสอง, 2016, 155-157)

เมื่อพิจารณาผ่านแบบจำลององค์กร ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าความสำเร็จของเมืองแห่งการเรียนรู้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรที่มีอยู่เพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการทำหน้าที่เป็นผู้ประสานระบบนิเวศของหน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่น ในทางบริหารธุรกิจ การประสานระบบนิเวศคือกระบวนการที่ตัวกลางเข้ามารวบรวมภาคีอิสระที่มีเป้าหมายต่างกันให้ทำงานร่วมกันเพื่อสร้างมูลค่าที่ไม่มีฝ่ายใดทำได้โดยลำพัง (Adner, 2017, 39-58) จากการศึกษาในพื้นที่ เช่น กรุงเทพมหานครและขอนแก่น การจัดการความรู้ผ่าน OM ได้เปลี่ยนบทบาทของเมืองจากการเป็นผู้คุมกฎไปสู่ผู้สร้างแพลตฟอร์มที่ลดต้นทุนการประสานงานระหว่างมหาวิทยาลัยและภาคอุตสาหกรรม นวัตกรรมจัดการในมิตินี้คือการสร้างกลไกการกำกับดูแลเชิงเครือข่ายที่มั่นคงพอที่จะสร้างความไว้วางใจแต่ยืดหยุ่นพอที่จะรองรับพลวัตของตลาดแรงงานได้ ในส่วนของแบบจำลองการออกแบบ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นนัยสำคัญเชิงกลยุทธ์ที่เชื่อมโยงโดยตรงกับความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจของเมือง การที่เมืองสามารถแปรเปลี่ยนโครงสร้างองค์ความรู้ไปสู่แบบจำลองการใช้งานจริง เช่น ระบบนิเวศสตาร์ทอัพ หรือการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ ถือเป็นการสร้างความสามารถเชิงพลวัตในระดับพื้นที่ ซึ่ง

ช่วยให้เมืองสามารถรับรู้โอกาสและปรับตัวได้ทันต่อวิกฤตเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่ภูเก็ตและพะเยา การนำ DM มาใช้ในการออกแบบโมเดลธุรกิจใหม่บนฐานทุนความรู้เดิม ไม่ได้เป็นเพียงการพัฒนาผลิตภัณฑ์แต่เป็นการสร้างความสามารถในการปรับตัวเชิงโครงสร้างซึ่งเป็นหัวใจของความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจ เมืองที่มีกระบวนการ DM ที่ชัดเจนมีแนวโน้มจะฟื้นตัวจากความผันผวนได้รวดเร็วกว่า เนื่องจากมีระบบนิเวศที่เอื้อต่อการหมุนเวียนความรู้และการทดลองทางธุรกิจอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน (Helfat & Martin, 2015, 1281-1312)

2. การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ตัวแบบนวัตกรรมการจัดการระบบนิเวศธุรกิจเมือง

จากการศึกษาผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เรื่องการพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการจัดการระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกลไกการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ สามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

การเปลี่ยนผ่านจากสถานะแยกส่วนสู่ระบบนิเวศฐานข้อมูล สถานะก่อนการใช้ตัวแบบนวัตกรรมฯ พื้นที่ต้นแบบส่วนใหญ่ประสบปัญหาการทำงานในลักษณะต่างคนต่างทำและบริหารจัดการบนพื้นฐานของสัญญาอนุญาตหรือประสบการณ์ส่วนบุคคล ภายหลังการบูรณาการตัวแบบนวัตกรรมฯ พบการเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นระบบนิเวศธุรกิจเมืองที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลและโครงสร้างองค์ความรู้เชิงระบบ โดยมีการจัดตั้งหน่วยประสานงานและกลไกกลางระดับประเทศ สะท้อนถึงนวัตกรรมการจัดการที่เปลี่ยนบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากการเป็นเพียงผู้ดำเนินโครงการไปสู่การเป็นผู้ประสานระบบนิเวศที่สามารถลดต้นทุนการประสานงานและเร่งการยอมรับนวัตกรรมในพื้นที่ได้ตามแนวคิดของ Adner (2017, 42-52)

การจัดการความรู้ในฐานะตัวกลางขับเคลื่อนระบบนิเวศธุรกิจ ตัวแบบนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นแสดงให้เห็นว่ากระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ทำหน้าที่เป็นกลไกกลางหรือตัวเชื่อมสำคัญระหว่างโครงสร้างการเรียนรู้ของเมืองกับการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศธุรกิจ ช่วยให้เมืองมีโครงสร้างพื้นฐานเชิงปัญญาที่เข้มแข็งซึ่งเป็นการนำทุนวัฒนธรรมและทุนภูมิปัญญามาต่อยอดเชิงพาณิชย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างองค์ความรู้เพื่อก่อให้เกิดนวัตกรรม (Nonaka & Takeuchi, 1995, 62-73)

การยกระดับความสามารถในการแข่งขันด้วยการตัดสินใจเชิงประจักษ์ นวัตกรรมจัดการที่สำคัญคือการเปลี่ยนผ่านสู่การกำหนดนโยบายบนฐานข้อมูล โดยมีการนำเทคโนโลยีขั้นสูงอย่าง AI และข้อมูลขนาดใหญ่มาวิเคราะห์แนวโน้มทักษะที่ภาคอุตสาหกรรมต้องการ เหตุผลสำคัญที่สนับสนุนความสำเร็จนี้คือความสามารถในการรับรู้และประยุกต์ใช้ความรู้ภายนอกเพื่อสร้างนวัตกรรมที่ตรงจุด เปลี่ยนจากการจัดกิจกรรมไปสู่การบริหารจัดการระบบข้อมูลเชิงกลยุทธ์เพื่อการแข่งขัน

ความยั่งยืนและการสร้างคุณค่าร่วมแบบสี่ประสาน ในมิติความยั่งยืนการใช้กลไกสี่ประสาน (Quadruple Helix) ระหว่างภาครัฐ มหาวิทยาลัย ธุรกิจ และชุมชน ช่วยให้เกิดการสร้างคุณค่าร่วม สอดคล้องกับแนวคิดของ Porter และ Kramer (2011, 71-72) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าเมืองแห่งการเรียนรู้เริ่มนำตรรกะทางธุรกิจ เช่น ROI และ SROI มาใช้ในการประเมินความคุ้มค่าของโครงการพัฒนาเมือง (เช่น ในภูเก็ต) ทำให้

ภาคธุรกิจและประชาชนมีบทบาทสำคัญในการออกแบบทิศทางการพัฒนาเมืองร่วมกัน ซึ่งช่วยให้กลไกการพัฒนาเมืองมีความยั่งยืนในระยะยาวแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายหรือบุคคล

ตัวแบบนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นช่วยเติมเต็มช่องว่างงานวิจัยโดยอธิบายว่ากระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้เป็นกลไกกลางที่แปรเปลี่ยนการเรียนรู้ให้กลายเป็นนวัตกรรมและขีดความสามารถในการแข่งขันของเมืองอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจท้องถิ่นให้เติบโตอย่างยั่งยืนในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้

ผลการวิจัยสามารถอภิปรายเพื่อเชื่อมโยงกลับไปยังช่องว่างการวิจัยที่ตั้งไว้ในบทนำได้ 3 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 ช่องว่างเชิงทฤษฎี เดิมเมืองแห่งการเรียนรู้มักเน้นผลลัพธ์ด้านสังคม การศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ไปสู่การอธิบายเมืองแห่งการเรียนรู้ในฐานะกลไกการจัดการระบบนิเวศธุรกิจเมือง แสดงให้เห็นว่าเมืองแห่งการเรียนรู้ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานเชิงปัญญา ที่ช่วยเชื่อมโยงความรู้ ข้อมูล ภาว และทรัพยากรของเมืองเข้าสู่ระบบนิเวศเศรษฐกิจเดียวกัน ผลการวิจัยจึงช่วยเชื่อมแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้เข้ากับทฤษฎีระบบนิเวศธุรกิจ ความสามารถเชิงพลวัตระดับเมือง และการกำกับดูแลเชิงความรู้อย่างเป็นระบบ ซึ่งตอบช่องว่างเชิงทฤษฎีที่ระบุไว้ในบทนำว่างานศึกษาที่ผ่านมาเชื่อมโยง Learning City กับทฤษฎีการจัดการเชิงกลยุทธ์และความสามารถเชิงพลวัตของเมืองไม่ชัดเจน

ประการที่ 2 ช่องว่างเชิงกลยุทธ์และกลไก การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้มิได้เป็นเพียงกิจกรรมการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างภาคี แต่เป็นกลไกกลางที่แปลงความรู้ไปสู่ผลลัพธ์เชิงเศรษฐกิจของเมืองอย่างเป็นรูปธรรม การวิเคราะห์ผ่านกรอบการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทำให้เห็นกระบวนการสร้าง แบ่งปัน บูรณาการ และใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ ขณะที่กรอบ CommonKADS ช่วยอธิบายโครงสร้างของระบบความรู้ผ่านแบบจำลองต่าง ๆ ผลการวิจัยจึงแสดงให้เห็นกลไกที่ทำให้ความรู้สามารถเปลี่ยนผ่านไปสู่ศูนย์ข้อมูลเมือง แฝงข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ กลุ่มการเรียนรู้ เกษตรอัจฉริยะ ระบบนิเวศธุรกิจเริ่มต้น และการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ ซึ่งตอบช่องว่างเดิมที่ยังขาดการอธิบายว่าองค์ความรู้แปรเปลี่ยนไปสู่โมเดลธุรกิจใหม่ การค้นหาของความรู้สู่ผู้ประกอบการ และการเชื่อมโยงห่วงโซ่มูลค่าได้อย่างไร

ประการที่ 3 ช่องว่างเชิงประจักษ์ การศึกษาในบริบทประเทศไทย โดยใช้กรณีศึกษาเมืองต้นแบบ 10 เมือง ทำให้สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างของกลไกการจัดการความรู้ตามบริบทของเมืองแต่ละประเภทได้ ทั้งเมืองขนาดใหญ่ เมืองท่องเที่ยว เมืองวัฒนธรรม เมืองเกษตร เมืองชายแดน และเมืองเศรษฐกิจภูมิภาค ผลการวิจัยพบว่า เมืองขนาดใหญ่มีศักยภาพในการใช้ข้อมูลและเครือข่ายมหาวิทยาลัย เมืองท่องเที่ยวใช้ทุนวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ส่วนเมืองขนาดเล็กและเมืองเกษตรใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเครือข่ายชุมชนเป็นฐานความรู้สำคัญ ข้อค้นพบดังกล่าวช่วยยกระดับบทความจากการศึกษาเฉพาะกรณีไปสู่การสังเคราะห์ตัวแบบเชิงระบบในระดับประเทศ ซึ่งตอบช่องว่างเชิงประจักษ์ที่บทนำระบุว่ายังขาดการศึกษาเชิงเปรียบเทียบข้ามเมืองในบริบทประเทศไทย

3. การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์และนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์และนโยบายการส่งเสริมระบบนิเวศธุรกิจเมืองผ่านกลไกเมืองแห่งการเรียนรู้ เป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย

3.1 ระดับนโยบายและโครงสร้าง (Macro Level Strategy) ได้แก่

การจัดตั้งสถาบันกลางเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (National Learning City Agency) ควรกำหนดเป็นนโยบายระดับชาติในการสร้าง โครงสร้างพื้นฐานเชิงสถาบัน เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการ แบ่งปันทรัพยากร และมาตรฐานข้อมูล

การพัฒนากฎหมายและระเบียบที่เอื้อต่อการจัดหาพื้นที่เรียนรู้ (Urban Learning Space Legislation) โดยควรออกนโยบายเชิงทิศทางภาษีหรือมาตรการผังเมืองเพื่อเปลี่ยนพื้นที่รกร้างหรืออาคาร สาธารณะให้เป็นห้องทดลองมีชีวิตหรือพื้นที่นวัตกรรม โดยให้ภาคธุรกิจสามารถเข้ามาร่วมลงทุนและบริหารจัดการในรูปแบบ PPP (Public-Private Partnership)

3.2. ระดับการบริหารจัดการระบบนิเวศ (Meso Level Strategy) ได้แก่

การบูรณาการข้อมูลเชิงประจักษ์ คือ เมืองควรพัฒนาแผงข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายที่ เชื่อมโยงข้อมูล 3 ส่วนเข้าด้วยกัน คือ (1) ความต้องการทักษะของภาคธุรกิจ (2) หลักสูตรการพัฒนาของ สถาบันการศึกษา และ (3) ข้อมูลกลุ่มประชากร เพื่อให้การจัดสรรงบประมาณการพัฒนาทักษะ (Upskill/Reskill) มีความแม่นยำ ไม่ซ้ำซ้อน และตอบโจทย์เศรษฐกิจจริง

การสร้างกลไกความร่วมมือแบบรอบความร่วมมือแบบภาคีสี่ประสานอย่างถาวร โดยควรพัฒนาตัว แบบความร่วมมือที่ให้ภาคธุรกิจเป็นผู้นำในการกำหนดโจทย์ โดยมีมหาวิทยาลัยเป็นหน่วยวิจัยและพัฒนา (R&D) และท้องถิ่นเป็นผู้สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเปลี่ยนจากการจัดกิจกรรมแบบชั่วคราวไปสู่การสร้าง กลุ่มการเรียนรู้ที่เติบโตตามอัตลักษณ์ของแต่ละเมือง เช่น คลัสเตอร์เกษตรอัจฉริยะ หรือคลัสเตอร์เศรษฐกิจ สร้างสรรค์

3.3. ระดับการปฏิบัติการและการเข้าถึง (Micro Level Strategy) ได้แก่

การพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้เข้าถึงง่าย โดยการขยายผลการใช้ศูนย์ข้อมูลเมือง และ พอร์ตทอล วัฒนธรรมให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ เยาวชน และกลุ่มเปราะบาง เพื่อลด ช่องว่างทางดิจิทัลและสร้างโอกาสในการสร้างรายได้ใหม่ผ่านระบบเศรษฐกิจดิจิทัลท้องถิ่น โดยกลไกดังกล่าว จะสำคัญในการทำให้ระบบนิเวศธุรกิจเมืองเข้มแข็งขึ้น และสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์ วางแผน และ ตัดสินใจเชิงนโยบายได้อย่างเป็นระบบ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ OECD (2023) ที่ชี้ให้เห็นว่า การกำกับดูแล ข้อมูลเมืองอัจฉริยะมีความสำคัญต่อการเชื่อมโยงข้อมูลจากหลายภาคส่วน การเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ และการสร้างประโยชน์สาธารณะจากข้อมูลเมือง

การยกระดับทุนวัฒนธรรมสู่โมเดลธุรกิจใหม่ โดยควรส่งเสริมการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับเปลี่ยนรูปแบบโดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมการออกแบบ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการของชุมชน และเชื่อมโยงเข้าสู่ห่วงโซ่มูลค่าการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

สรุป (Conclusion)

ผลการวิจัยนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับมหภาค: นโยบายและโครงสร้าง ควรผลักดันกลไกระดับชาติด้านเมืองแห่งการเรียนรู้และพัฒนากฎหมายหรือระเบียบที่เอื้อต่อการใช้เมืองเป็นพื้นที่เรียนรู้และทดลองนวัตกรรม โดยมีหน่วยงานระดับนโยบาย เช่น กระทรวงที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานด้านการศึกษา หน่วยงานด้านการพัฒนาเมือง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้รับผิดชอบร่วมกัน ระดับกลาง: การบริหารจัดการระบบนิเวศ ควรพัฒนาศูนย์ข้อมูลเมือง แพลตฟอร์มเพื่อการตัดสินใจ และกลไกความร่วมมือแบบภาคีที่ประสานระหว่างภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคธุรกิจ และชุมชน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัย และภาคธุรกิจในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการหลัก และระดับจุลภาค: การปฏิบัติการและนวัตกรรมพื้นที่ ควรส่งเสริมแพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่เข้าถึงได้จริง การยกระดับทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล รวมทั้งการพัฒนากลุ่มการเรียนรู้ ผู้ประกอบการ และโมเดลธุรกิจใหม่ เช่น เกษตรอัจฉริยะ และการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ โดยมีชุมชน ผู้ประกอบการท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และหน่วยงานพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญ

อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้มีข้อจำกัดบางประการ กล่าวคือ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษาในเมืองต้นแบบ 10 เมือง โดยใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 40 คน จึงอาจยังไม่ครอบคลุมความหลากหลายภายในเมืองทั้งหมด และไม่สามารถสรุปแทนเมืองทุกประเภทในประเทศไทยได้โดยตรง นอกจากนี้ ข้อมูลบางส่วนมาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการเมืองแห่งการเรียนรู้ จึงอาจมีอคติเชิงบวกต่อผลการดำเนินงาน อีกทั้งระยะเวลาในการติดตามผลหลังการเผยแพร่โมเดลและแนวคิดอย่างน้อย 90 วัน อาจสั้นเกินกว่าจะสรุปความยั่งยืนเชิงระบบของตัวแบบได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น การวิจัยในอนาคตควรพัฒนาแบบวัดความสามารถเชิงพลวัตระดับเมือง เปรียบเทียบเมืองที่เป็นสมาชิกเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้ของ UNESCO กับเมืองที่ยังไม่ได้เข้าร่วม ติดตามผลระยะยาว และวิเคราะห์ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของกลุ่มการเรียนรู้และโมเดลธุรกิจที่เกิดขึ้น เพื่อยืนยันความสามารถของกลไกเมืองแห่งการเรียนรู้ในการยกระดับระบบนิเวศธุรกิจเมืองอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง (References)

- กัญญ์พัสรี กล่อมธงเจริญ. (2017). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมOTOP 5 ดาว กรณีสินค้าเรือใบจำลอง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารนวัตกรรมสังคมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต*, 11(3), 79–92.
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/FEU/article/view/71082>

- บุญทวรรณ วิงวอน และชุติมันต์ สะสอง. (2016). อิทธิพลของความเป็นผู้ประกอบการองค์กร ทนทางปัญญาและความร่วมมือของสมาชิกที่มีต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในภาคเหนือตอนบน1 ของประเทศไทย. *วารสารนวัตกรรมสังคมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต*, 10(4), 145–160. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/feu/article/view/55598>
- Adner, R. (2017). Ecosystem as structure: An actionable construct for strategy. *Journal of Management*, 43(1), 39–58. <https://doi.org/10.1177/0149206316678451>
- Audretsch, D. B. (2007). *The entrepreneurial society*. Oxford University Press.
- Cai, Y., & Lattu, A. (2022). Triple Helix or Quadruple Helix: Which model of innovation to choose for empirical studies? *Minerva*, 60, 257–280. <https://doi.org/10.1007/s11024-021-09453-6>
- Carayannis, E. G., & Campbell, D. F. J. (2009). “Mode 3” and “Quadruple Helix”: Toward a 21st century fractal innovation ecosystem. *International Journal of Technology Management*, 46(3–4), 201–234. <https://doi.org/10.1504/IJTM.2009.023374>
- Florida, R. (2002). *The rise of the creative class*. Basic Books.
- Helfat, C. E., & Martin, J. A. (2015). Dynamic managerial capabilities: Review and assessment of antecedent, outcomes, and mediators. *Journal of Management*, 41(5), 1281–1312. <https://doi.org/10.1177/0149206314561301>
- International Organization for Standardization. (2024). *ISO/IEC 5392:2024: Information technology — Artificial intelligence — Reference architecture of knowledge engineering*. ISO. <https://www.iso.org/standard/81228.html>
- Kattel, R., Mazzucato, M., Baafi, K., Fernandez-Monge, F., Goulden, A., Gronchi, I., Kalema, N. L., & Puttick, R. (2025). *Dynamic capabilities for transformative change in city governments* (IIPP Working Paper Series, No. 2025-03). UCL Institute for Innovation and Public Purpose. <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10210996/>
- Komninos, N. (2015). *The age of intelligent cities: Smart environments and innovation-for-all strategies*. Routledge.
- Krippendorff, K. (2019). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). SAGE Publications.
- Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation*. Oxford University Press.

- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2016). *OECD skills strategy diagnostic report: Thailand*. OECD Publishing.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *Smart city data governance: Challenges and the way forward*. OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/e57ce301-en>
- Porter, M. E. (1998). *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance*. Free Press.
- Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2011). Creating shared value. *Harvard Business Review*, 89(1–2), 62–77. <https://www.hbs.edu/faculty/Pages/item.aspx?num=39071>
- Schreiber, G., Akkermans, H., Anjewierden, A., de Hoog, R., Shadbolt, N. R., Van de Velde, W., & Wielinga, B. (2000). *Knowledge engineering and management: The CommonKADS methodology*. MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/4073.001.0001>
- Teece, D. J. (2007). Explicating dynamic capabilities: The nature and microfoundations of sustainable enterprise performance. *Strategic Management Journal*, 28(13), 1319–1350.
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2017). *Key features of learning cities*.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000234104>
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2025). *UNESCO learning cities: Progress report 2022–2024: Highlighting local impact in lifelong learning*. UNESCO Institute for Lifelong Learning.
https://www.uil.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2025/07/UNESCO%20Learning%20Cities%20Progress%20Report%202022-2024_0.pdf
- Wurth, B., Stam, E., & Spigel, B. (2022). Toward an entrepreneurial ecosystem research program. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 46(3), 729–778.
<https://doi.org/10.1177/1042258721998948>
- Zhang, J., Fedder, B., Wang, D., & Jennerjahn, T. C. (2022). A knowledge exchange framework to connect research, policy, and practice, developed through the example of the Chinese island of Hainan. *Environmental Science & Policy*, 136, 530–541.
<https://doi.org/10.1016/j.envsci.2022.07.016>